

КОДЕКС ФЕОДОСИЯ

CODEX THEODOSIUS

Титул 5

СТh.16.5.0. Про єретиків¹

СТh.16.5.1²

Імператор Констянтин Август – Драціліанові³.

Привілеї, даровані для здійснення релігійних обрядів, необхідно надавати лише послідовникам Кафолічної віри⁴, Ми хочемо, щоб єретики і розкольники (схизматики) не тільки були позбавлені цих привілеїв, але й були обмежені у своїх правах і підлягали різним стягненням.

Ухвалено першого дня вересневих Календ у Герасті в рік сьомого консульства Констянтина Августа і консульства Констанція Цезаря. – Вересень 1, 326.

СТh.16.5.2

Ті самі августи Бассові⁵.

Ми не бачимо, що новаціани були попередньо засуджені⁶ до такої міри, щоб можна було вважати, що такі справи, яких вони домагаються, не йдуть їм на користь. Тому ми постано-

¹ СЈ, 5. Ідентифікація різних єретичних сект подана в Глосарії. У багатьох випадках ересь спочатку не розходилася з релігією, а була виявом соціального й економічного гніту та невдоволення. А тому відколи вона стала прихованим вираженням повстань, то почала зазнавати всіляких утисків з боку імператорів, п. 85.

² СЈ I, 5.

³ Вікарій 2, 33, 1.

⁴ *Catholica lex*, 16, 1, п. 5.

⁵ Префект міста.

⁶ *praedatnare*, попередньо засудити.

* Кандидат наук із богослів'я, професор, завідувач і професор кафедри церковно-практичних дисциплін Київської православної богословської академії.

** PhD in Theology, Professor, Chief Chair and Professor of the Department of Church and Practical Disciplines of Kyiv Orthodox Theological Academy.

вляємо, щоб вони твердо, без хвилювання володіли своїми власними церковними спорудами та відповідними місцями для поховань, тобто тими, які вони придбали у власність вже давно або шляхом купівлі чи у будь-який інший спосіб. Звісно, слід подбати і про те, щоб вони не намагалися привласнити собі будь-яке майно, що належало Церкві, яка постійною перебувала у святості до розколу.

Дано на сьомий день до жовтневих Календ у Сполетто в рік сьомого консульства Константина Августа й консульства Констанція Цезаря. – Вересень 25, 326.

СТh.16.5.3

Імператори Валентиніан і Валент⁷ – августи – до Ампелія, префекта Міста.

Щоразу, коли виявлено збіговисько маніхеїв, нехай їхні ватажки будуть покарані великим штрафом і нехай ті, хто там був присутній, стануть відомі як особи, що заслуговують ганьби та безчестя, і будуть відокремлені від спілкування з людьми, і нехай їхні домівки та оселі, у яких проповідувалося це богозневажне вчення, будуть конфісковані цивільними властями.

Ухвалено за шість днів до березневих нон у Трієрі в рік консульства Модеста і Арінфея. – Березень 2, 372.

СТh.16.5.4

Імператори Валент, Грапціан і Валентиніан – августи – до Гесперія, преторіанського префекта⁸.

Задля святості кафолічної релігії і задля збереження загального миру ми повеліваємо, щоб незаконна практика еретичних зібрань була припинена; ми наказуємо⁹, щоб усі місця – чи то в містах, чи селах, у яких були вівтарі або влаштовувалися зібрання, були конфісковані. Адже якщо це трапиться чи то за лицемірною ухвалою суду¹⁰, чи через безчесність невігласів, то в обох випадках наслідки можуть бути згубними.

Дано за десять днів до травневих Календ у Трієрі в рік п'ятого консульства августів Валента і Валентиніана. – Квітень 22, 376; 371¹¹.

Сth.16.5.5¹²

Імператори Граціан, Валентиніан, і Феодосій – августи – Гесперієві, преторіанському префектові.

⁷ і Граціан.

⁸ Проконсул Африки, I, 32, 2; 15, 7, 3; I, 15, 8, п. 26.

⁹ Не збережена.

¹⁰ Див. 16, 1, п.2.

¹¹ У рік шостого консульства Валентиніана Августа і другого консульства Валентиніана Августа (378), Seeck. Пор. I, 15, 8, п. 26.

¹² CJ I, 5, 2.

Усі ересі забороняються божественними й імператорськими законами і повинні назавжди бути припинені. Якщо якийсь невіглас своїми повчаннями¹³, які підпадають під покарання, спробує принизити вчення про Бога, то він має розуміти, що таке шкідливе вчення має право сповідувати тільки для самого себе, але не повинен нав'язувати його іншим для їхньої шкоди. Якщо якась особа з повторною смертю¹⁴ зіпсує тіла (перехрещуванням), які викуплено чесним хрещальним омовінням, усуваючи результат того обряду, який вона повторює, то ця особа має право визнавати такі вчення лише для себе самої і не повинна губити інших своїм нечестивим вченням. Усі вчителі й служителі цього хибного марновірства повинні утримуватися від людних майданів для вже засудженого вчення, чи то вони паплюжать ім'я єпископів¹⁵ з узяттям на себе такого священницького обов'язку, чи, що майже те саме, вони перекручують суть релігії, посилаючись на імена священників¹⁶, або ж якщо вони називають самих себе дяконами, хоч самі не гідні навіть вважатися християнами. Нарешті, той рескрипт (указ – прим.), нещодавно виданий Сірмієм, має бути скасований, крім тих (положень), які містять уточнення стосовно кафолічної віри, схвалені вічної пам'яті Нашим батьком і які Ми самі затвердили такої ж сили указом¹⁷, який має бути чинним назавжди.

Дано на третій день до серпневих Нон у Мілані. – 3-го серпня. Прийнято на тринадцятий день до вересневих Календ у рік консульства Авксонія й Олібрія. – Серпень 20, 379.

Cth.5.6 pr.¹⁸

Ті самі августи – Євтропієві, преторіанському префектові.

Жодного місця для проведення своїх таїнств, жодної нагоди для вияву безглуздя їхньої украй затятої свідомості не має бути надано для еретиків. Усі люди повинні знати, що навіть коли якась поступка шляхом обману дозволена такому розряду осіб окремим указом, він не буде чинним.

Cth.16.5.6.1

Народ повинен утримуватися від незаконних зібрань усіх еретиків¹⁹. Ім'я Одного і Верховного Бога має сповідуватися

¹³ Зухвальство, гідне осуду, М.

¹⁴ Смерть гріха, риторична фраза в унісон до скарг таких еретиків, що таке хрещення дає оновлене життя.

¹⁵ *Episcopus*.

¹⁶ *Presbyteri*.

¹⁷ Не збереглося, але порівняй 16, 6, 2; Созом. 7, 1; Суїдас, під назвою Граціани; Йоан Антіох., витяги з Константиніани 846.

¹⁸ CJ I, i, 2.

¹⁹ Або: натовпи усіх еретиків слід стримувати від незаконних зібрань.

скрізь; дотримання, визначене для збереження назавжди Нікейської віри, переданої вже давно²⁰ Нашими предками і затвердженої відозвою і свідченням божественної релігії, має пильнуватися. Зараза фотиніанської чуми, отрута аріанського блюзнірства, злочин євноміанського віроломства і сектантські чудеса, огидні через страхітливі назви, дані їхніми засновниками²¹, мають бути стерті навіть зі слуху людей.

Cth.16.5.6.2

З іншого боку, однак, слід приймати тих осіб як оборонців Нікейської віри і як правдивих прихильників кафоличної релігії, які сповідують, що Всемогутній Бог і Христос Син Бога – Один в імені, Бог від Бога, Світло від Світла, які не порушують запереченням Духа Святого, на Якого ми покладаємо надію і приймаємо як Першопричину всіх речей; ті люди, які міркують, зі сприйняттям істинної віри, про нероздільну сутність нетлінної Трійці, маючи на увазі сутність, яку вони називають *усія*, виходячи з православної віри і вживанням грецького слова. Останнє визнання віри, звичайно ж, більш прийнятне Нам і заслуговує шанування.

Cth.16.5.3

Ті особи, однак, які не прихильні до згаданих вище учень, вихованих в обмані, повинні відмовитися від привласнення чужої для себе назви істинної релігії²², і їх слід затаврувати як відвертих злочинців. Цих осіб слід випроваджувати і не підпускати й до порога будь-якої церкви, бо ж Ми забороняємо усім еретикам влаштовувати незаконні зібрання у межах міста. І якщо якийсь угруповання спробує учинити що-небудь (таке), то Ми повеліваємо, щоб їхнє безумство було видалене геть від міських мурів із тією метою, що кафоличні церкви у всьому світі мають бути повернуті тільки всім православним єпископам, які дотримуються Нікейської віри.

Дано на четвертий день до січневих Ід у Константинополі в рік консульства Евхерія і Сіагрія. – Січень 10, 381.

Cth.16.5.7 pr.

Ті самі Августини – Євтропієві, преторіанському префектові.

Хто з маніхейців, чоловік або жінка, починаючи з часу цього закону²³, виданого раніше чи з самого початку Нашими Батьками, переписав своє власне майно будь-якій особі, виконуючи

²⁰ У 325.

²¹ Сектантські жахіття, які множилися і ставали огидними через їхні маніакальні імена, М.

²² Або: ім'я, яке чуже істинній релігії.

²³ 16, 1, 2, Г., який вважає, що 16, 2, 25 – це частина того самого закону.

заповіт або іменуючи якоюсь назвою вияву щедрості чи якого завгодно дарування, або хто зі згаданих вище осіб збагатився завдяки успадкуванню у якому завгодно вигляді, яке він отримав²⁴, то Ми надалі позбавляємо таких осіб усіх прав, як на завжди затаврованих знеславленням, здійснювати волевиявлення і жити за римським законом. Оскільки Ми не дозволяємо їм мати право заповідати або отримувати спадок, то усе з такого майна, після ретельного розслідування, проведеного Нашим фіском, має бути збережено в його власності. Якщо такою незаконною щедрістю така власність накопичуватиметься для чоловіка, для якогось найближчого родича, для якоїсь особи, яка добре дбала про неї, або й навіть для дітей, за умови, що вони пов'язані участю у зловчинках згаданого вище злочинного способу життя, або якщо навіть через якогось посередника власність приносить зиск якійсь із згаданих вище осіб, яка виявиться приналежною до такого ж розряду чи товариства людей, то згадана вище власність визнається такою, що втрачена.

Cth.16.5.7.1

Основне правило цього закону, виданого Нашою Милістю, має бути чинним не лише у майбутньому, але й у минулому²⁵, і якщо якась власність була залишена такими особами як власниками або ж утримана ними як спадкоємцями, то така власність підлягає конфіскації на користь фіску. Бо хоч порядок небесних імперських правил визначає тих, хто повинен дотримуватися їх з послідовним дотриманням священних імператорських постанов і зазвичай не заперечує попередніх актів, однак лише у цій ухвалі, оскільки на те Наша воля, міститься те, що має бути особливо чинним і що Ми визнаємо як слушне²⁶, що слугує виявом давньої впертості і непоступливої природи. Ми вважаємо винними у святотатстві тих осіб, які з часу виходу цього первісного закону не змогли стриматися, зрештою, попри імператорські застереження від незаконних і безглузких зібрань, порушуючи згаданий вище писаний закон. Ми підтверджуємо твердість наявного правила не стільки як приклад закону, який має бути утвердженим, але як відплату за це (святотатство – прим.), так що спроба захисту з посиланням на давність²⁷ (правила), не має слугувати їм на користь (цим особам).

²⁴ Або: при віддаванні спадщини, у яку він вступив у якій завгодно формі.

²⁵ Закон зворотної дії, на противагу I, 1, 3 і головна суть римської юриспруденції. Такі (ретроактивні) закони були не властиві Кодексу Феодосія. Пор. I, 1, 3, п.16.

²⁶ Обурення, М.

²⁷ Уривок, у якому додається тривалий проміжок часу, що скасовує законну дію; проскрипція часу, відвід.

Cth.16.5.7.2

Успадкування батьківського чи материнського майна має бути підтверджена лише для тих дітей, які хоч і народжені від маніхеїв, однак є непричетними до таких злочинів, відколи їх напоумлено змістом та прагненням до їхнього власного спасіння, і вони ж самі порвали зі згаданим вище способом життя і заняттями і присвятили себе чистій релігії.

Cth.16.5.7.3

Потім до цієї ухвали ми додаємо, що маніхеї не повинні у молитовнях містечок²⁸ або у відомих містах влаштовувати свої звичайні гробниці з дикунськими таїнствами; вони повинні триматися подалі від очей муніципального люду. І вони не повинні захищатися безчесним обманом, посилаючись на ті неправдиві імена, за допомогою яких, як Ми дізналися, багато хто хоче називатися й характеризуватися як випробуваний у вірі і порядності; зокрема деякі зі згаданих вище осіб, які хочуть називатися енкратитами, апотактитами, гідропарастатами, або ж саккофорами, і безліччю інших імен спотворюють²⁹, як це й мало місце, обряди у своїх релігійних заняттях. Жодна зі згаданих вище осіб не має користуватися захистом із (таким) згадуванням імен, але їх слід вважати негідними і такими, що заслужують прокляття, з огляду на злочинства їхніх сект.

Дано на восьмий день до травневих Ід у Константинополі в рік консульства Евхерія і Сіагрія. – Травень 8, 381.

Cth.16.5.8

Ті самі августи – Кліхерієві³⁰, намісникові Сходу.

Ми постановляємо, що ніхто з євноміан й аріан чи прибічників учення Етія³¹ не має права будувати церкви в муніципалітетах або в сільській місцевості. Але якщо це право раптово отримає якась особа, то згаданий вище будинок, де б такі заборонені споруди було зведено, а отже, і маєток чи приватне земельне володіння підлягають негайному вилученню на користь нашого фіску. І всі місця, які прийняли, чи оселі служителів цього блюзнірського вчення мають негайно перейти у власність фіску.

Дано на чотирнадцятий день до серпневих Календ у Константинополі в рік консульства Евхерія і Сіагрія. – Липень 19, 381.

²⁸ *Conventicula oppidorum*, незвична фраза. Оселі у містечках?

²⁹ *Mentiri*, брехати, підробляти, обманювати.

³⁰ Гліцерій, М.

³¹ Аецій.

Cth.16.5.9 pr.

Ті самі августи – Флору, преторіанському префектові.

Якщо якийсь маніхеець утече від товариства добропорядних (людей) під брехливим приводом до усамітненого життя й волітиме таємні зібрання осіб найнижчого розряду, то він підлягає законіві як отруювач і руйнівник Кафолічної науки, яку ми поважаємо. Тому він має жити без права волевиявлення впродовж свого життя, і поки він житиме, то нічого не повинен витрачати на таких осіб поза законом, і зі своєю смертю він нічого не залишає таким негідним людям, і він повинен повернути всі свої статки тим особам, які йому найближчі³², не за характером, а за природою. Якщо законного спадкоємця не виявиться, то він повинен залишити свою власність для свого найближчого родича, який краще порядкує; або ж при відсутності близького родича він повинен розуміти, що його власність перейде у власність фіску без будь-якого вдавання до обману.

Cth.16.5.9.1

Але ті особи, які іменуються енкратитами, із жахливою назвою, разом із саккофорами і гідропарастатами, якщо їх притягнуто до суду, звинувачених у злочині або викритих у явних слідах своєї порочності, то Ми повеліваємо скарати таких (осіб) на горло і без пощади. З поваги до їхніх статків умови, які Ми наклали на все це ремесло³³, починаючи з часу колись виданого закону, залишаються незмінними.

Тож Ваша Величність має призначити слідчих, відкрити судовий процес і прийняти донощиків³⁴ без ненависті, властивої для дізнавачів. Жодна особа не повинна порушити процедуру обвинувачення за допомогою звичайного захисту прескрипцій. Жодна особа не повинна скликати такі таємні і приховані зібрання; вони повинні бути під заборороною у сільській місцевості, вони підлягають привселюдному і приватному осуду.

Cth.16.5.9.2

Потім розслідування слід проводити якнайретельніше, щоб жодна з осіб не сходилася в той самий день на Пасху³⁵, скоряючись релігії; їх, безсумнівно, слід вважати особами, яких Ми засудили цим законом.

Дано напередодні квітневих Календ у Константинополі в рік консульства Антонія й Сіагрія. – Березень 31, 382.

³² *Sui: sui heredes*, його власні, сімейні спадкоємці.

³³ *Officina*, майстерня, підприємство як породження ересей і хибних учень.

³⁴ Покарання для донощиків (...) було суворим, 10, 10.

³⁵ Сходиться у тій самій групі на день Пасхи, М.

Cth.16.5.10³⁶

Ті самі августи – Констанціанові, вікарієві Понтійської діоцезії. Таскодрогіти, звичайно, мають бути позбавлені своїх власних осель. А ще цей народ еретичного марновірства не повинен сходитися в будь-яку церкву; або ж якщо випадково такий народ збереться, його слід без зволікань повиганяти з їхніх молитовних будинків.

Дано на дванадцятий день до липневих Календ у Константинополі в рік другого консульства Меробода й консульства Сатурніна. – Червень 20, 383.

Cth.16.5.11

Ті самі августи – Постуміанові, преторіанському префектові. Усі особи, де б їх не кидало з хибним ученням різних єресей, а саме: євноміани, аріани, македоніани, пневматомахи, маніхеї, енкратити, апотактити, саккофори і гідропарастати³⁷, не повинні збиратися у якісь товариства, не повинні організовувати жодних зборів, не заманювати на свій бік ніяких людей, не повинні показувати ніяких мурів власних будинків, подібних до церков, і не практикувати привселюдно чи приватним чином нічого такого, що могло б заподіяти шкоду Кафолічній святості. Потім якщо виявиться яка-небудь особа, що порушуватиме те, що явно заборонено, її слід вигнати при спільній згоді всіх порядних людей, і нагоду для її прогнання слід надати всім, хто вирізняється у шані до обрядів та красою в правильному дотриманні релігії.

Дано на восьмий день до серпневих Календ у Константинополі в рік другого консульства Меробода й консульства Сатурніна. – Липень 25, 383.

Cth.16.5.12

Ті самі августи – Постуміанові, преторіанському префектові. Порочні вчення огидні Богові й людям, а саме (вчення) євноміан, аріан, македоніанів, аполлінаріїв і всіх інших сект, які засуджені щирою вірою істинної релігії, згідно з усечесним обрядом Кафолічної науки, не повинні надавати їм право влаштовувати зібрання або засновувати церкви, чи-то суспільні, чи приватні, у межах розташування міст, або полів, або садиб. Вони не повинні практикувати обрядові заходи зі своєю власною віроломністю чи церемонії, пов'язані з їхнім клятвим спілкуванням; вони не повинні захоплювати чи володіти якоюсь власністю для виголошення молитов³⁸. Згадані вище бу-

³⁶ 16, 5, 65. *Константиніан у тс. Е, але Константин в інших постановях, які були видані до нього. Пор. 7, 18, 7, і ін.*

³⁷ Звинуватити, М.

³⁸ *Sacerdotes.*

динки, крім того, повинні перейти у власність і під владу Нашого фіску, чи-то у містах, чи-то у будь-яких інших місцях, де б не збиралися натовпи таких учителів і служителів у час Пасхи. Тож ті особи, які зазвичай практикують чи-то вчення, чи-то таїнства на таких збіговиськах, повинні бути належним чином вигнані з усіх міст і місць. Вони повинні бути обмежені силою оприлюдненого закону, витурені зі своїх зібрань, і їх слід зобов'язати повернутися в місця їхнього народження з тією метою, щоб ніхто з них не мав можливості йти в будь-яке інше місце чи мандрувати в будь-яке місто. Але якщо такі правила, встановлені Нашою Світлістю, будуть виконуватися недбало, то службовий персонал провінційних судів і начальники-декуріони тих міст, у яких, як буде доведено, відбувалися заборонені зібрання, підлягатимуть карному вироку.

Дано на третій день до грудневих³⁹ Нон у Константинополі в рік консульства Меробода й консульства Сатурніна. Грудень – 3, 383.

СТh.16.5.13⁴⁰

Ті ж самі августи – Цінегію, префектові преторія.

Євноміани, македоніани й аполлінари – це ганебні імена через їхнє порочне вчення служителів святої релігії. Отже, усі люди, які привласнюють собі священство або звершують якісь служіння, твердять, що вони священники³⁸ з іменем, яке поза законом, і які прибирають собі імена служителів злочинної релігії, ті, хто каже, що вони навчають такого вчення, яке начебто не є невідомим або незнаним, підлягають вигнанню зі потаємних місць цього Міста без виявлення до них якоїсь прихильності, а потаємні місця мають бути пильно обстежені. Вони житимуть в інших місцях і будуть повністю відокремлені від інших зібрань.

Дано на двадцятий день до лютневих Календ у Константинополі в рік консульства Найяснішого Рихомера й Клеарха. – Січень 21, 384.

СТh.16.5.14

Ті ж самі августи – Цінегієві, преторіанському префектові.

Повеліваємо, щоб аполлінарії і всі інші послідовники різних еретиків були заборонені у всіх місцях і в межах міських мурів. Не буде надано їм влади ставити на єпископи, крім того люди, призначені єпископами, будуть позбавлені цього імені і звання, будуть спроваджені у місця, які краще за мури відокремлюватимуть їх від людської громади. І щодо тих, хто пристає на бік цих еретиків, слід вживати таких самих заходів і віддаляти задля збереження загального спокою.

³⁹ Вересень, Куяцій.

⁴⁰ Sozom., Hist. Eccl. 8, 4.

Дано за шість днів до березневих Ід у Салоніках у рік другого консульства Феодосія-августа й консульства Цінегія. – Березень 10, 388.

СТh.16.5.15

Ті самі августи – Трифолієві, преторіанському префектові.

Усі члени різних і віроломних сект, охоплених безумством жалюгідної змови супроти Бога, не повинні бути допущені до будь-якого зібрання будь-де, – вони не повинні брати участі в дискусіях, влаштовувати таємні зустрічі, зводити безсоромно вівтарі для нечестивої зради⁴¹ служінням нечестивою рукою і зображувати хибну видимість таїнств, глузуючи над істинною релігією. З метою, щоб це правило мало свій належний результат, Ваша Величність повинна призначити в ролі наглядачів певних дуже відданих осіб, які здатні стримувати згаданих вище осіб й водночас арештувати чи притягнути їх до суду. Винні ж, згідно з попередніми ухвалами, повинні зазнати найсуворішого покарання як перед Богом, так і перед законом.

Дано за вісімнадцять днів до липневих Календ у Стобі в рік другого консульства Нашого Володаря Феодосія Августа та в рік консульства найшляхетнішого Цінегія. – Липень 14, 388.

Cth.16.5.16

Ті самі августи – Цінегієві⁴², преторіанському префектові.

Ми дізналися, що деякі з аріан наводять для свого захисту основне правило Наших законоположень із наміром, ніби їм дозволено вдаватися до тієї практики, що, як їм видається, йде їм на користь. Це правило має бути скасовано, і вони повинні знати, що такого указу не виходило з Нашого імператорського святилища. Отже, якщо що-небудь буде наведено ними у своїх власних інтересах, і коли хто-небудь відтепер поширюватиме такі псевдоправила, той вважатиметься винним у підробці.

Дано на п'ятий день до серпневих Ід у Константинополі в рік другого консульства Феодосія Августа і консульства найшляхетнішого Цінегія. – Серпень 9, 388⁴³, 387.

Cth.16.5.17

Імператор Валентиніан, Феодосій і Аркадій, августи – Таціанові, преторіанському префектові.

Євноміани-євнухи не повинні мати права складати заповіт або отримувати за заповітом спадок. Наша воля полягає в тому,

⁴¹ *Praevicatio*, підробка, зрада, відступництво.

⁴² Таціан: Цінегій помер у часи його консульства і був похований у березні 19, 388. Пор. 8, 4, 17, п.61. Імператорське святилище, *sacrarium*, було консисторією імператора, 6, 9, 1, п.2.

⁴³ Цього року Феодосія не було в Константинополі; він рухався військовим маршем із Салонік в Італію проти узурпатора Максима.

що цього законоположення слід дотримуватися з повагою усім, кого закон знайде живим, і що жодна особа не користуватиметься як протекцією привілеєм якогось минулого бажання, а відтак, чи заповіти подано як складені раніше чи залишені не повністю складеними, після цієї ухвали Нашої священної імператорської відповіді згадані вище особи не повинні мати право володіти власністю чи проханням для володіння такою власністю, чи ж навіть залишати якого-небудь спадкоємця чи прямого чи довіреного бенефіціарія, як легатея (спадкоємця – прим.), як бенефіціарія таємного фідеїкомісса (заповіт третій особі, яка не може стати спадкоємцем – прим.), чи під якимось іменем, що визначено законоположенням у таких питаннях. Але вся власність, яка, як виявиться, належить чи має належати таким особам⁴⁴, повинна бути присуджена як кадука (без господаря – прим.), що переходить у власність Нашого фіску. Коротко кажучи, згадані вище особи не повинні мати нічого спільного з рештою людства.

Дано на третій день до травневих Нон у Мілані в рік консульства Тімасія і Промота. – Травень 4 (5), 389.

Cth.16.5.18

Ті самі августи – Альбінові, міському префектові.

Будь-які (особи), що турбують світ⁴⁵ під іменем маніхеїв, повинні бути вигнані з усього світу⁴⁶, але особливо з цього Міста, під загрозою покарання.

Cth.16.5.18.1

Крім того, бажання згаданих вище осіб не повинно мати силу, щоб (складати) заповіти; потім сама власність підлягає конфіскації для народу, і не може бути законним те, що якась власність була залишена ними або для них. Кажучи коротко, вони не повинні мати нічого спільного з рештою світу⁴⁵ (мати права громадянина).

Дано на п'ятнадцятий день до липневих Календ у Римі в рік консульства Тімасія і Промота. – Червень 17, 389.

Cth.16.5.19

Ті самі августи – Таціанові, преторіанському префектові.

Якщо якісь особи виступають керівниками неправдивого вчення, тобто єпископи, священники, дякони й лектори,

⁴⁴ Спадкоємцями.

⁴⁵ *Mundus*, світ, усесвіт, на відміну від *orbis terrarum*, римський світ, Римська імперія, цивілізований світ, п.46. Щодо неспокою світу, див. 9, 16, 5; 16, 5, 40; 16, 5, 65; Нов. Ф. 3, I, 8.

⁴⁶ *Orbis terrarium*, п. 45.

і якщо хтось, прикриваючись духовенством, спробує кинути пляму на релігію, або коли хтось поставлений від імені якої-небудь ересі чи будь-якого хибного вчення – їх (таких осіб) у будь-який спосіб слід прогнати з їхніх місць, де вони проводять хибні зібрання, чи вони перебуватимуть у межах Міста, чи в приміських районах.

Дано на шостий день до грудневих Календ у Мілані в рік консульства Тімасія і Промота. – Листопад 26, 389.

Cth.16.5.20

Копія Священного Імператорського Послання.

Ми повеліваємо, що поширену заразу ересей слід усунути з міст і прогнати подалі з поселень. Жодної нагоди не варто давати їм для якихось зібрань, а тому ніде, у жодному місці не повинен збиратися натовп таких блюзнів. Жодних молитовних будинків, громадських чи захованих, не слід давати для порочності таких людей як відступників через своє хибне вчення.

Дано⁴⁷ на чотирнадцятий день до червневих Календ у Римі в рік консульства найшляхетнішого Таціана й Сіммаха. – Травень 19, 391.

Cth.16.5.21

Ті самі августи – Таціанові, преторіанському префектові.

У разі виявлення хибного єретичного вчення Ми постановляємо, що будь-яка особа, яка поставила кліриків або ж прийняла на себе священницьке служіння, має сплатити штраф розміром у десять фунтів золотом кожна. Місце ж, у якому відбувається така заборонена практика, має у будь-який спосіб перейти у власність Нашого фіску, якщо з'ясується, що шкоди заподіяно зі згоди власника (місця). Але якщо виявиться, що землевласник не знав про таке порушення, оскільки воно було зроблено таємно, то Ми повеліваємо, що господар такого маєтку, якщо він вільнонароджений, має сплатити десять фунтів⁴⁸ Нашому фіскові, якщо ж він виходець із рабських низів⁴⁹ і знехтує покарання грошовим штрафом через свою бідність та низький стан, то його слід віддати на побиття канчуками й засудити до виселення. Потім ми особливо застерігаємо, що коли таке місце виявиться імператорською садибою чи садибою, підлеглою якомусь громадському праву, і якщо господар і⁵⁰ прокуратор дадуть дозвіл для зібрання, то кожен із них має сплатити штраф десять фунтів золотом, згідно з покаранням, установлен-

⁴⁷ Надіслано: Феодосія і Валентиніана не було в Римі в цей час.

⁴⁸ Очевидно, золотом, дуже великий штраф.

⁴⁹ 6, 27, 18.

⁵⁰ Або прокуратор, Seeck.

ним за це. Але якщо такі особи, які, як виявиться, влаштували такі тайнодійства, і водночас виявиться, що вони присвоїли собі титули кліриків, то Ми наказуємо, що кожна з таких (осіб) має сплатити штраф розміром у десять фунтів (лібрів), і такий штраф має бути сплачено.

Дано на сімнадцятий день до липневих Календ у Константинополі в рік другого консульства Аркадія Августа й консульства Руфіна. – Червень 15, 392.

СТh.16.5.22

Імператори Феодосій, Аркадій і Гонорій, августи – Вікторію, проконсулу Азії.

Єретикам не дозволяється мати владу поставляти чи затверджувати єпископів.

Дано за 15 днів до травневих календ у Константинополі августами Аркадієм 3-м і Гонорієм 2-м – консулами (15 квітня 394 р.).

СТh.16.5.23

Ті самі Августи – Руфінові, преторіанському префектові.

Ми офіційно визнали, що має бути оприлюднено закон⁵¹ зі згадкою про євноміан для того, щоб вони не отримували або не залишали ніякого заповіту; отже, для повнішого розгляду Ми знову нагадуємо про згаданий вище закон. Вони повинні жити за загальним законом; вони можуть призначати або ж таким самим чином призначатися спадкоємцями за бажанням, викладеним у письмовому вигляді.

Дано на дванадцятий день до липневих Календ в Андріанополі в рік третього консульства Аркадія Августа і другого консульства Гонорія Августа. – Червень 20, 394.

СТh.16.5.24⁵²

Ті самі августи – Руфінові, преторіанському префектові.

Безумство єретиків не повинно більше проникати у вигляді злочинства, яке вони затівають, і не повинні влаштуватися незаконні зібрання. Вони не повинні ніде вдаватися до повчань чи викладу свого безглузлого вчення; їхні єпископи⁵³ не повинні насмілюватися викладати віру, якої вони не мають, і вчиняти служителів, які не є такими (служителями). Таким зухвальством не слід нехтувати і давати йому розростатися через потурання суддів або якої-небудь особи, що їй доручено турботу про ці справи за постановами⁵⁴ Нашого батька.

⁵¹ 16, 5, 17.

⁵² 16, 5, 5; КЮ I, 5, 2.

⁵³ *Antistites*.

⁵⁴ 16, 5, 12.

Дано на сьомий день до липневих Ід у Константинополі в рік третього консульства Аркадія Августа і другого консульства Гонорія Августа. – Липень 9, 394.

Cth.16.5.25 pr.

Імператори Аркадій і Гонорій Августа – Руфінові, преторіанському префектові.

Своєю постановою ми відновлюємо всі стягнення і всі покарання, встановлені ухвалами⁵⁵ Нашого батька (святої пам'яті) супроти упертого духу еретиків, і Ми постановляємо, що нечинними є будь-які привілеї, надані їм особливим указом⁵⁶ усупереч заслугам порушників у надії на їхнє виправлення.

Cth.16.5.25.1

Особливою згадкою ми засуджуємо віроломність і надзвичайну порочність секти євноміанів, і Ми при цьому констатуємо, що всі укази⁵⁷, видані супроти їхнього безумства, мають залишатися непорушними. При цьому Ми додаємо, що жодна особа зі згаданої вище секти не має права вступати на державну службу, чи мати змогу складати заповіт, чи мати змогу отримувати від заповіту, а тому всі, хто розділяє (це) релігійне безглуздя, має зазнати такого самого стягнення. Якщо щось, що стосується права складати заповіт, було відступлено як окремий бенефіціарій для якоїсь із згаданих вище осіб Нашим батьком⁵⁸, то це, звичайно, стає нечинним.

Дано на третій день до березневих Ід у Константинополі в рік консульства Олібрія й Пробіна. – Березень 13, 395.

Cth.16.5.26

Ті самі августи – Руфінові, преторіанському префектові.

Ніхто з еретиків, які нині обмежені безліччю законів Нашого святого батька, не повинен насмілюватися збирати незаконні зібрання і споганювати порочною свідомістю таїнство Всемогутнього Бога, привселюдно чи приватно, таємно чи відкрито. Ніхто не повинен насмілюватися присвоювати собі титул єпископа чи із споганенню свідомістю перебирати на себе церковний лад і найсвященніші звання.

Дано на третій день до квітневих Календ у Константинополі в рік консульства Олібрія й Пробіна. – Березень 30, 395.

STh.16.5.27

Ті самі августи – Цезарієві, преторіанському префектові.

⁵⁵ 16, 5, 5-24.

⁵⁶ 16, 5, 14 і 16.

⁵⁷ 16, 5: 6, 8, 11, 12, 13, 17.

⁵⁸ 16, 5, 23.

Ми постановляємо, що владу здійснювати заповіді має бути надана євноміанам і те, що містить нещодавне правило Нашого божественного батька, має бути надано їм.

Дано на восьмий день до липневих⁵⁹ Календ у Константинополі в рік консульства Олібрія й Пробіна. – Червень 24 (Грудень 25), 395.

Cth.16.5.28⁶⁰

Ті самі августи – Авреліанові, проконсулові Азії.

Ті особи, які, як виявиться, відхиляються бодай на найменший пункт вчення, від положень і характерних рис Кафоличної релігії, належать до числа єретиків і мають зазнати санкцій⁶¹, виданих супроти них. Тож Ваш досвід має знадобитися в тому, щоб з'ясувати, що Гевресія⁶² слід вважати єретиком, а не найсвятішим єпископом.

Дано на третій день до вересневих Нон у Константинополі в рік консульства Олібрія і Пробіна. – Вересень 3, 395.

Cth.16.5.29

Ті самі августи – Марцеллові⁶³, начальникові служби.

Ми постановляємо, що Ваша Величність має розслідувати, чи хто з єретиків наслідують увійти до персоналу державної служби на порушення Наших законів, чи у відділ, чи у персонал таємної служби, чи до придворних. За прикладом⁶⁴ Нашого божественного батька, Ми забороняємо згаданим вище особам усі права на членство в державній службі. Крім того, якщо ви спіймаєте якусь особу як пособника в цьому злочині, ви повинні розпорядитися, щоб вони, разом з особами, із якими вони були у змові для порушення Нашого закону і релігії, були не лише відсторонені від державної служби, але й навіть витурені за межі мурів цього Міста.

Дано на восьмий день до грудневих Календ у Константинополі в рік консульства Олібрія й Пробіна. – Листопад 24, 395.

Cth.16.5.30 pr⁶⁵.

Імператори Аркадій й Гонорій, августи – Клеархові, міському префектові.

Усі єретики повинні знати без сумніву, що їх буде виселено з усіх місць цього Міста, чи-то такі місця утримуються під іме-

⁵⁹ Січень, бо Цезарій заступив Руфіна як преторіанський префект, коли Руфіна стратили в листопаді (27, 395), Г.

⁶⁰ КЮ I, 5, 2.

⁶¹ 16, 5, 1-27.

⁶² Евресій у mss. VE, єпископ у азійській діоцезії, який пристав на бік люциферської єреси чи схизми. Див. Г.

⁶³ 6, 29, 8, п.27.

⁶⁴ 16, 5, 26.

⁶⁵ CJ I, 5, 3.

нем церков або ж називаються дияконами чи й навіть деканатами, або якщо вони, як виявиться, надають можливість для таких зустрічей у приватних будинках чи місцях; такі будинки і місця повинні перейти у Наш фіск.

Cth.16.5.30.1

Крім того, всіх кліриків-єретиків слід вигнати з найсвятішого Міста, і їм не слід дозволяти сходитися всередині, у його межах.

Cth.16.5.30.2

Далі усім згаданим вище особам забороняється сходитися на дурнувати збіговиська для звершення ектенії у межах Міста вночі чи вдень. Коли щось таке будуть проводити в громадських чи приватних будинках, то має бути внесено штраф розміром у сто фунтів золотом до службового персоналу Вашої Величності.

Дано на п'ятий день до березневих Календ у Константинополі в рік четвертого консульства Аркадія Августа й третього консульства Гонорія Августа. – Березень 3, 396⁶⁶; 402.

Cth.16.5.31⁶⁷

Ті самі Августини – Цезарієві, преторіанському префектові.

Призвідців і вчителів євноміанського злочину та особливо їхніх кліриків, чиє безумство привело їх до такого хибного вчення, слід витурити і вигнати геть на заслання з муніципальних міст.

Дано на восьмий день до травневих Календ у Константинополі в рік четвертого консульства Аркадія Августа й третього консульства Гонорія Августа. – Квітень 21 чи 22, 396.

Cth.16.5.32⁶⁸

Ті самі Августини – Цезарієві, преторіанському префектові.

Щоб не допустити поширення євноміанського безумства, Ваша Висока Величність повинна чимскоріше і якнайстаранніше вистежити керівників і вчителів євноміанів. Особливо ж їхні клірики, чиє безумство привело їх до такого хибного вчення, повинні бути вигнані на заслання з муніципальних міст і їх слід відмежувати від усіх людських зібрань.

Дано на десятий день до травневих Календ у Константинополі в рік четвертого консульства Аркадія Августа і третього консульства Гонорія Августа. – Квітень 21 чи 22, 396.

Cth.16.5.33

Ті самі Августини – Цезарієві, преторіанському префектові.

⁶⁶ У рік п'ятого консульства Аркадія й Гонорія, М.; 14, 7, 14.

⁶⁷ 16, 5, 32.

⁶⁸ 16, 5, 31.

Ми повеліваємо негайно вигнати вчителів з аполінаріан із Нашого дорогого Міста, і якщо вони знехтують від'їздом і залишаться погай у своїх схованках із наміром, як вони думають, влаштувати таємні зібрання, то ті місця чи будинки, у яких вони зібрали згаданих вище осіб, повинні бути відібрані на користь фіску.

Дано на квітневі⁶⁹ Календи в Константинополі в рік консульства Цезарія й Аттика. – Квітень 1, 397.

Cth.16.5.34.

Ті самі Августини – Євтихіанові, преторіанському префектові.

Клірики євноміанів і монтаністів-марновірів мають бути вигнані з товариств і спілкування з усіх муніципалітетів і міст. Якщо випадково вони оселяться у сільській місцевості і, як буде доведено, збиратимуть народ чи братимуть участь у зібраннях, то їх слід спровадити на довічне виселення. Потім прокуратор земельного володіння підлягатиме найвищому покаранню, а власника буде позбавлено землеволодіння, якщо з їхнього відома і згоди ці нечестиві і клятві зустрічі, як виявиться, проводилися у таких землеволодіннях. Якщо ж після офіційного оприлюднення цього указу ці єретики будуть спіймані у будь-якому місті і будь-де або ж буде доведено, що вони заходили у якийсь дім з метою влаштувати свої марновірні обряди, то їхнє майно підлягає конфіскації і вони самі зазнають найсуворішого покарання. Будинки, куди вони заходили у зазначений вище спосіб, має бути негайно приєднаний до фіску, а таких єретиків повинен одразу ж викинути господар або господиня будинку і передати їх властям.

Cth.16.5.34.1

Ті самі Августини – Євтихіанові, преторіанському префектові.

Ми повеліваємо, що книги⁷⁰, у яких міститься вчення і зміст усіх їхніх злочинів, мають бути розшукані і вилучені, і їх слід з якнайбільшою уважністю і перевіркою відповідних урядовців, негайно спалити під наглядом суддів¹⁰. Якщо випадково хто з умислом сховав якусь із цих книг під якимось приводом чи вдавшись до обману і не передав їх, то ця особа нехай знає, що вона сама зазнає найвищого покарання, як приховувач шкідливих книг⁷⁰ і писань, і буде звинувачена у ворожбитстві⁷¹.

Дано на четвертий день до березневих Нон у Константинополі в рік четвертого консульства Гонорія Августа і консульства Евтихіана. – Березень 4, 398.

⁶⁹ Місяць не збігається з датами Євтихіана як преторіанського префекта.

⁷⁰ *Codices*.

⁷¹ *Maleficium*. Або: як зберігач шкідливих книг, написаних злочинним чаклуном. Тобто зміст книг становив злочин чаклунства.

СТh.16.5.35⁷²

Ті самі Августи – Домінаторові, вікарієві Африки.

Ми постановляємо, що згубних маніхеїв і їхні прокляті збіговиська, які вже були засуджені⁷³ на справедливе покарання, слід обмежувати спеціальними правилами. А тому їх треба приводити на допит і притягувати до відповідальності привселюдно перед лицем урядовців, і такі огидні злочинці мають бути піддані⁷⁴ належному та найсуворішому виправленню. Вістря властей повинно бути спрямоване супроти й тих осіб, які дають притулок вищезгаданим єретикам у своїх власних домівках, утримуючи їх на власний кошт, що заслуговує осудження.

Дано на 16-й день червневих Календ у Мілані в рік консульства найшляхетнішого Феодора. – Травень, 17, 399.

СТh.16.5.36

Ті ж самі Август – Євтихіанові, преторіанському префектові.

Щодо євноміанів, то ми допускаємо штраф⁷⁵ через позбавлення права на заповідане майно і зміну їхнього статусу до рівня іноземців. Ми дозволяємо їм мати необмежене право робити подарунки з їхніх власних статків, якщо вони хочуть, і отримувати власність навзаєм як подарунок від інших.

СТh.16.5.36.1

Однак нехай вони стримуються від своїх намірів, вони повинні полишити свої незаконні зібрання та мають знати, що влаштовувати збориська їм заборонено або ж їм підготовлено будь-яке інше покарання. Так що прокуратор або завідувач міського дому, у якому влаштовуються безглузді таїнства, зазнають найвищої міри покарання. А сам маєток і будинок будуть передані (у судовому порядку – прим.) до фіску, якщо Наша судова заборона порушуватиметься свідомо і без заборони власником.

СТh.16.5.36.2.

Крім того, якщо службовці такого злочинства, яких вони неправдиво називають єпископами⁷⁶, будуть затримані на будь-якому зібранні, то їх слід видворити за межі країни, а їхні статки конфіскувати.

⁷² CJ I, 5, 4.

⁷³ Навіть імператором-язичником, наприклад, Діоклетіаном, Коллат. 15, 3; але тут посилання на законодавство християнських імператорів, напр.. 16, 5: 3, 7, 9, 18, 20.

⁷⁴ *Resecare*, відрізати, відітнути, викоренити, відвернути.

⁷⁵ 16, 5, 25. За римським законом іноземці не володіли правоздатністю на складення заповіту.

⁷⁶ Н. називає їхніх служителів єпископами помилково, М.

Дано напередодні липневих Нон у Константинополі в рік консульства найшляхетнішого Феодора. – Липень 6, 399.

СТh.16.5.37

Ті самі августи – Адріанові, преторіанському префектові.

Наше бажання (полягає) в тому, щоб рескрипт, який, як твердять донатисти, отриманий від Юліана, на той час Імператора, має бути приставлений до едикту⁷⁷, який виставляється у багатолюдних місцях, і що мають бути дописані в кінці ті записи, у яких внесено таке підтвердження, щоб завдяки цьому усім була відома незмінна стійкість Кафолічної віри і зневіра донатистів, заплямована віроломством⁷⁸.

Дано на п'ятий день до березневих Календ у Равенні в рік консульства Стиліхона і Авреліана. – Лютий, 26, 400; Лютий, 25, 405.

СТh.16.5.38

Ті самі августи і Феодосій: едикт.

Ніхто не повинен згадувати⁷⁹ ні маніхея, ні донатиста, що особливо, як нам стало відомо, безперестанно лютують у своєму безумстві. Має бути одне Кафолічне поклоніння, одне спасіння; слід домагатися однакової святості з Трійцею, злагоженої з нею. Але якщо якась особа наважиться брати участь на практиці у тому, що заборонено й незаконно, вона не уникне тенет безлічі попередніх постанов і закону, що видані нещодавно Нашою Милістю. Якщо випадково натопи на зібраннях збунтується, то нехай не сумнівається в тому, що гостре вістря найсуворішого покарання влучить у нього⁸⁰.

Дано напередодні люневих Ід у Равенні в рік другого консульства Стиліхона і консульства Анфемія. – Лютий, 12, 405.

СТh.16.5.39

Ті самі августи – своєму дорогому другові Діотімові⁸¹ – вітання.

Ми постановляємо, щоб єретики забобону донатистів, де б вони не були⁸², повинні сплатити повністю належний штраф без зволікань, за умови що вони визнають свою провину або ж переконуються у належному дотриманні правильних положень закону.

⁷⁷ *Programma*. Імперська конституція завжди ставилася попереду едикту урядовця, якого той офіційно оприлюднював. Більшість антихристиянських законів Юліана втрачено, бо їх пізніше було скасовано християнськими імператорами і не включено до кодексу Феодосія, всупереч вказівкам кодифікаційної комісії, I, 1, 5.

⁷⁸ Кафолічна віра і порочне віроломство несамовитих і беззаконних донатистів, М. 2, 8, 24 п.18.

⁸⁰ *In tetoriam revocare*, послатися на, згадати про. Пор. 16, 5, 66, 2.

⁸¹ Проконсул Африки; 11, 30, 62; 16, 11, 2.

⁸² Або: якого завгодно пункту.

Дано на шостий день до грудневих Ід у Равенні в рік другого консульства Стилхона і консульства Анфемія. – Грудень, 8, 405.

СТh.16.5.40 пр.

Ті самі Августини – сенаторові, префектові Міста⁸³.

Ми нещодавно оголосили нашу думку⁸⁴ стосовно донатистів. Однак особливо ми наказуємо переслідувати у судовому порядку з найбільш належною суворістю маніхеїв, фригійців і присцилліан. Тому цей розряд людей не матиме законів і звичаїв спільних з рештою людських законів.

22 лютого 407.

СТh.16.5.40.1

Найперше ми хочемо, щоб така ересь розглядалася як суспільний злочин, скоєний супроти божественної релігії, що завдає усім шкоди⁸⁵.

СТh.16.5.40.2

Ми також переслідуватимемо вище вказаних осіб шляхом конфіскації їхнього майна, з якого, однак, ми наказуємо надати кожному з їхніх наступних родичів аж до другого коліна. Ми дозволяємо таким родичам приймати дане майно за умови, що вони самі не заплямовані (такою ж (єретичною – прим.) свідомістю).

СТh.16.5.40.3

Ми також хочемо, щоб вони (єретики) були позбавлені будь-якого законного права на отримання⁸⁶ будь-якого дару чи набуття будь-якого успадкування спадку.

СТh.16.5.40.4

Крім того, ми не дозволяємо нікому, визнаному винним, робити дари, купувати, продавати чи, нарешті, укладати угоди.

СТh.16.5.40.5

Розслідування повинно тривати аж до смерті і після неї. Адже дозволяється згадувати про великий злочин і небіжчика, і він повинен зазнати заслуженої кари. Отже, якщо будь-яка людина буде звинувачена, що вона була маніхеєм, чи фригійцем, чи присцилліаном, то документ з її останньою волею буде недійсним, дарма, чи ця особа залишила документ у формі заповіту, кодицілли (заяви), листа чи в будь-якій іншій формі, ми

⁸³ Преторіанський префект у деяких mms.

⁸⁴ 16, 6, 3-5; 16, 5, 38-39.

⁸⁵ Нов. Ф. 3; Оди Горация 3, 6, 7-8. Це засадничий принцип, на якому ґрунтувалося переслідування християнства язичницькими імператорами і переслідування ересі і язичництва православними християнськими імператорами. Імператори також керувалися своїм бажанням підтримувати єдність імперії, п.1.

⁸⁶ Або: повинен бути позбавленим.

не дозволяємо дітям ставати спадкоємцями, якщо вони не відмовилися від переконань своїх батьків. А тим, що розкаються у злочині, ми даємо прощення.

СТh.16.5.40.6

Ми хочемо, щоб раби були поза провиною, якщо вони відвернулися від святотатства свого пана і прийняли сумлінне служіння Кафолічній вірі.

СТh.16.5.40.7

Якщо буде маєток, у якому громади цих людей влаштовували зібрання, і навіть якщо власник не був втягнутий як учасник у злочин, але знав і не заборонив цього⁸⁷, то такий маєток буде приєднано до нашої власності. Якщо власник перебував у невіданні стосовно цього, то його управитель повинен зазнати побиття батою зі свинцем і спроваджений на довічну працю у рудниках, а орендар, якщо він достатньою мірою відповідальний⁸⁸ за це, буде висланий на заслання.

СТh.16.5.40.8

Якщо правитель⁸⁹ провінції відкладе судовий розгляд із таких злочинів навмисне чи через надану послугу чи він нехтує покаранням, які визначено таким людям, то він (нехай знає про це) буде покараний штрафом у 12 фунтів золотом. Також службовці провінції будуть покарані штрафом у 10 фунтів золотом, якщо не виконуватимуть з найбільшою сумлінністю і старанністю ухвали щодо осіб, про які згадано вище і стосовно яких прийнято судову ухвалу.

Дано за вісім днів до березневих Календ у Римі в рік сьомого консульства Гонорія Августа і другого консульства Феодосія Августа – Лютий, 22, 407.

СТh.16.5.41

Ті ж самі августи Порфирієві – проконсулу Африки.

Хоча це й за звичаєм, щоб злочини були викуплені шляхом покарання, однак ми хочемо виправити зіпсуті бажання людей шляхом каяття. Тому якщо будь-які еретики, чи донатисти, чи маніхейці, чи будь-якого іншого хибного вчення, чи прибічники якихось безглузких сект, приймуть шляхом простого сповідання Кафолічну віру й обряди, яку, як Ми хочемо, визнавали всі люди, то навіть якщо такі еретики давно жили вкорінене зло і займалися марновірствами, і то такою мірою, що вочевидь вони підпадають раніше виданим зако-

⁸⁷ Читати як *reverentes*. Або читати *relinquentes*: *полишиму їх*.

⁸⁸ *Idoneus*.

⁸⁹ *Rector*.

нам⁹⁰, однак, з огляду на те що вони визнали Бога простим сповіданням віри, ми наказуємо, щоб вони були звільнені від будь-якої провини, а покарання за провину, яку вони вчинили до цього або яка буде допущена згодом, річ, із приводу якої Ми жалкуємо, – покарання, яке, на Нашу думку, є особливо нагальним за провину, можна буде уникнути⁹¹, досить лише щоб вони піддали осудові своє хибне вчення своїм власним присудом і прийняли ім'я Всемогутнього Бога, яке вони можуть прикликати і під час небезпечного покарання⁹²; адже коли прикликається помічник релігії, то це (покарання) повинно бути відсутнім у скрутних обставинах. Тож Ми наказуємо, що попередні закони, які Ми видали за вияви згубного блюзнірства, мають із силою наголошуватися для досягнення своєї цілковитої дії у своєму виконанні. Отже, як перших, яких ми повеліваємо піддавати всіляким переслідуванням за їхні надмірні святотатства і порочні думки, так і повеліваємо, що ті, хто волітиме, хай і запізниле, просте визнання Кафолічної віри, не підпадають згаданим вище законам. Тому ми постановили, що всі, хто визнає це, не зазнають покарання за законами, визначеними для людей із безглуздими бажаннями і для них достатньо буде проявляти шану до наявних законів.

Дано за сімнадцять днів до грудневих Календ у Римі в рік сьомого консульства Гонорія і другого консульства Феодосія. – Листопад 15, 407.

СТh.16.5.42⁹³

Імператори Гонорій і Феодосій, августи – Олімпієві, викладачеві службових обов'язків і Валентові, завідувачеві домашньої (військової) обслуги.

Ми забороняємо тим особам, які ворожі до Кафолічної Церкви, виконувати військову службу у межах імператорського палацу, так що жодна особа, яка не згодна з нами у вірі й релігії, в жодному випадку не повинна перебувати з нами у зв'язку.

Дано на 18-й день до грудневих Календ у Равенні в рік консульства Басса і Філіппа. – Листопад 14, 408.

СТh.16.5.43⁹⁴

Ті самі августи – Курцієві, преторіанському префектові.

Усі постанови, які Ми видали силою головних законів супроти донатистів, яких також називають монтенсами, супро-

⁹⁰ 16, 5, 1-40

⁹¹ *Abolitio*, скасування звинувачення або процесу, 9, 37.

⁹² Тортури і великі небезпеки зазнати смерті на судилищі.

⁹³ 16, 5, 25 і 29.

⁹⁴ 16, 10, 19; КЮ I, 9, 12; Сірм. 12.

ти маніхеїв чи присціліан, чи супроти поганів⁹⁵, – Ми постановляємо, що вони не лише залишаються чинними, але й повинні повністю виконуватися і діяти. Тому будівлі вище згаданих осіб, а також будівлі тих целіколістів, які влаштовують зібрання з приводу якихось нових учень, повинні бути піддані осудові в церквах. Покарання, встановлене згідно із законом, безсумнівно, призначене для тих осіб, хто визнає, що він донатист або ж гидує спілкування з кафоликами під приводом спотвореної релігії, хоч і вдає із себе, ніби він – християнин. І таке інше.

Дано⁹⁶ на 17-й день до грудневих Календ у Римі в рік консульства Басса і консульства Філіппа. – Листопад 15, 408; 408.

СТh.16.5.44

Ті самі августи – нашому любому другові Донатові⁹⁷ – вітання.

Нове і незвичайне зухвальство донатистів, еретиків і євреїв розкрили, що⁹⁸ вони хочуть порушити таїнства Кафоличної віри. Таке зухвальство – то немов пощесть і зараза, якщо воно розліється і пошириться навсідч⁹⁹. Тому-то Ми наказуємо, щоб справедливе покарання через штраф було накладене на тих осіб, які намагаються вчинити щось таке, що суперечить і йде врозріз із Кафоличною Церквою.

Дано на 8-й день до грудневих Календ у Равенні в рік консульства Басса і Філіппа. – Листопад 24, 408.

СТh.16.5.45

Ті самі августи – Феодорові, преторіанському префектові.

Вартування охоронців¹⁰⁰, декуріонів і всіх членів службових відділів повинно мати на меті те, щоб жодна особа, яка незгідна¹⁰¹ зі священством Кафоличної віри, не мала можливості для незаконних зібрань у межах муніципалітету або в якомусь таємному місці на його території. Тож ми постановляємо, щоб ці самі місця таких зібрань були віддані у громадську власність і будь-який захист було заборонено. Ті ж особи, які оспорюватимуть це і наполягатимуть, що таке засуджується божественним ученням, повинні бути видворені (за межі країни).

⁹⁵ *Gentiles.*

⁹⁶ Усі підписи цього закону і 16, 10, 19, мабуть, ті самі, що й Сірм. 12. Див. 1, 20, 1; 14, 1, 1, 5; Гонорій був у Римі наприкінці 407 р. і на початку 408 р., і він був відсутній у Римі наприкінці 408 р.

⁹⁷ Проконсул Африки; 9, 40, 19.

⁹⁸ Або: Зухвальство... проявилось нині незвичайним чином, М.

⁹⁹ Щодо цього, то зваж, щоб ця пощесть не поширювалася далі і не розносила скрізь заразу, М.

¹⁰⁰ Муніципальні.

¹⁰¹ Або: хто відокремлює від єпископа (*sacerdos*).

Дано на 5-й день до грудневих Календ у Равенні в рік консульства Басса і Філіппа. – Листопад 27, 408.

СТh.16.5.46¹⁰²

Ті самі августи – Федорові, преторіанському префектові.

(Після всіх інших питань). Донатисти і вся інша марнота еретиків, а також інших в омані, які не можуть навернутися до шанування Кафолічного причастя, тобто євреї і язичники, відомі під спільною назвою поганів, не вважають, що постанови законів, видані раніше супроти них, послабили свою дію. Усі судді знають, що постанови щодо них мають виконуватися з належною пошаною, і з-поміж питань, що викликають особливу турботу, вони (судді – прим.) не вагатимуться їх виконувати, якщо Ми постановили супроти таких осіб. Але якщо якийсь із суддів через гріх поблажливості залишить поза увагою виконання діючого закону, він повинен зрозуміти, що втратить свою службову посаду і зазнає іще суворіших заходів від Нашої Милості. Його ж службовий персонал також, якщо піддасть себе загрозі для власного добробуту через зневажливе нехтування давати службові рекомендації¹⁰³, підлягатиме грошовому стягненню розміром у двадцять фунтів золота і на додачу покаранню своїх трьох приматів. Крім того, якщо члени муніципальної ради, не виявляючи прихильності до злочинців, зберігатимуть мовчанку стосовно заподіяння такої шкоди у межах своїх муніципалітетів чи на їхніх територіях, то нехай вони знають, що також зазнають покарання через виселення і втрату свого власного майна.

Дано на 18-й день до лютневих Календ у рік 8-го консульства Гонорія Августа і 3-го консульства Феодосія Августа. – Січень 15, 409¹⁰⁴.

СТh.16.5.47

Ті самі августи – Йовію, преторіанському префектові.

Якщо якась особа спробує опиратися тим постановам, які неодноразово проявляли свою дію задля загального добробуту, тобто в інтересах священної Кафолічної Церкви, і були спрямовані супроти еретиків та прихильників всіляких учень, – вона буде позбавлена всього, чого виблагала, навіть якщо ця особа намагатиметься чинити на угоду Нашої величності. І таке інше.

Дано на 6-й день до липневих Календ у Равенні в рік 8-го консульства Феодосія Августа. – Червень 26, 409.

¹⁰² Сірм. 14.

¹⁰³ Функція службового персоналу полягала в тому, щоб повідомляти суддю про зміст закону і вимагати від нього виконання закону.

¹⁰⁴ Дата варіюється в рукописах. Сірм. 14 вказує на 412 рік, але цю дату слід відкинути, бо ж конституції, видані Феодосієм, не належить до цього часу.

СТh.16.5.48

Ті самі августи – Анфемієві, преторіанському префектові.

Ми постановляємо, що монтаністи, присціліани і всі інші поріддя цих нечестивих забобонів, які зневажають мстиві покарання, що виражені¹⁰⁵ багатьма священними імператорськими указами, не повинні жодним чином бути допущені до складання присяги для несення військової служби, яка передбачає послух Нашим імператорським повелінням. Але якщо якась із згаданих вище осіб народилася у стані декуріона і за обов'язком є членом муніципального сенату або як член управлінського службового персоналу¹⁰⁶ виконує державну службу, підлягає таким обов'язкам і службам, то Ми наказуємо, щоб вони (такі особи) і далі були зобов'язані виконувати таку службу, для того щоб вони не могли вдаватися за підтримкою для звільнення від неї під приводом ознак засудженої релігії. А тому Ми ухвалили, що вони не звільняються від несення обов'язкової служби на державних посадах в управлінському службовому персоналі або ж у муніципальних радах, згідно із законом¹⁰⁷, оприлюдненим у західних частинах нашої Імперії, який піддав осудові згадані вище обряди, так що він заборонив їхнім прибічникам укладати будь-які угоди і взагалі усунув їх від спілкування з Римським світом.

Дано на дев'ятий день до березневих Календ у Константинополі в рік консульства найшляхетнішого Варана. – Лютий 21, 410.

СТh.16.5.49

Ми постановляємо, що ті умови, які були встановлені законом¹⁰⁸ святого батька Нашої Милості супроти євноміанів, залишаються в дії, а тому вони не дають нічого один одному або ж не оволодівають нічим один від одного шляхом дарувань; так само вони не заповідають і не отримують нічого за заповітом. Вони втрачають оплату, яку вони зазвичай отримують від подарунків або з волі вмираючих шляхом взаємного обману через обдурювання або обкручування. Тому вони повинні бути повністю позбавлені в участі всіх таких прав¹⁰⁹ і в разі відсут-

¹⁰⁵ Покарання, після видання численних, М.

¹⁰⁶ У свідочстві про народження має бути предмет або зв'язаний членством як декуріон муніципального сенату, М. Такі служби були обтяжливі і неприємні у багатьох випадках, Глосарій.

¹⁰⁷ 16, 5, 40; 16, 6, 4. Ця різниця у законах була виявом очевидних і дедалі більших відмінностей між східними й західними частинами імперії.

¹⁰⁸ 16,5, 25. Це читання суперечить тому фактові, що закон було видано у східній частині імперії.

¹⁰⁹ Володіння власністю шляхом дарування чи за заповітом.

ності заповіту лише такі особи повинні мати доступ до них, яким за стародавнім правом передписано мати право на спадок. Отже, якщо жодна з тих осіб не залишиться в живих, яку законно покликано до успадкування за відсутністю заповіту, тоді майно небіжчика, який помер у згаданому вище забороні, повинне перейти у власність нашого фіску. Крім того, заборонені дарування, зроблені у згаданий вище спосіб, повинні бути додані для приросту Нашої священної імперської скарбниці¹¹⁰, навіть якщо Ми випадково забажаємо самовільно виділяти щось із них якій-небудь особі. Проте таке майно має залишатися у власності фіску за правом назавжди, хіба що суспільні інтереси будуть причиною для того, щоб його продати.

Дано на березневі Календи в рік консульства найшляхетнішого Варана. – Березень 1, 410.

СТh.16.5.50

Ті самі августи Стратегієві, завідувачеві приватних справ.

(Як доповнення до попередньої теми). Отже, службовий персонал із приватних справ повинен чітко розуміти, що він щоразу піддаватиме себе більшій і більшій загрози, і то через власне потурання, якщо хтось із них (з персоналу. – прим.) дозволить комусь із згаданих вище статків передавати якій-небудь особі, бо ж чинність цього закону жодним чином і з жодної причини не може бути обійдена.

Дано на березневі Календи в рік консульства найшляхетнішого Варана. – Березень 1, 410.

СТh.16.5.51¹¹¹

Ті самі августи – Геракліанові, намісникові Африки.

Божественна імператорська відповідь¹¹², згідно з якою ті особи єретичного забобону, які таємно вчащають до своїх власних обрядів, повинні бути повністю знищені, а всі вороги Нашої святої віри нехай знають, що, коли вони спробують і далі збиратися привселюдно і чинити піддане прокляття злочинство, вони зазнають покарання як через проскрипції, так і ціною свого життя¹¹³.

Дано на 8-й день до вересневих Календ у рік консульства найшляхетнішого Варана. – Серпень 25, 410.

¹¹⁰ *Sacrarium, sacrarium aerarium*, Г.

¹¹¹ 16, 5, 56.

¹¹² Посилання сумнівне. Г. порівнює Кодекс Африканської Церкви, С. 107 (Harduin, I, р. 926). Божественна імперська відповідь, *ogaculum*, був імперський рескрипт, 1, 15, 8, пп. 24

¹¹³ Додати; щоб, отже, істинне й божественне поклоніння жодним чином не було заплямоване такою заразою, 16, 5, 56, М.

СТh.16.5.52

Ті самі августи – Селевкові, преторіанському префектові.

Ті постанови¹¹⁴, які можна було випросити для реального схвалення чи підпису Нашою рукою, мають бути скасовані. Ті обмеження, які колись були визначені щодо цього питання, повинні залишатися в силі, і підтвердження на це колишнього імператора має зберігати свою дію. Крім того, якщо, починаючи з дня набрання чинності цього закону, всі донатисти-священники³⁸, клірики і народ не повернуться до Кафоличної (віри), від якої вони по-блюзнірському відступили, то як покарання, всі такі особи знатного походження повинні будуть зобов'язані сплачувати до Нашого фіску – кожний розміром п'ятдесят фунтів золотом; особи найповажнішого стану¹¹⁵ – (штраф) розміром у сорок фунтів, сенатори – тридцять фунтів золотом, найшляхетніші за рангом – двадцять фунтів, чоловіки з розряду суспільного (священничого) служіння – тридцять фунтів, начальники-декуріони – двадцять фунтів (золотом); декуріони – п'ять фунтів (золотом); торговці – п'ять фунтів (золотом); ціркумцелліони (бродячі ченці – прим.) – десять фунтів (сріблом) кожний.

СТh.16.5.52.1

Якщо згадані вище еретики не будуть видані головними володарями, під владою яких вони перебувають, або прокураторами за висунутою вимогою ексектора (виконавця. – прим.), то вони самі (володарі та прокуратори. – прим.) підлягають покаранню. Тому і люди Наших маєтків не вважатимуться недоторканими для такого покарання.

СТh.16.5.52.2

Жінки також окремо підлягають такому самому покаранню, що і їхні чоловіки.

СТh.16.5.52.3

Якщо якась особа не виправиться через таке накладення штрафу, у неї, безперечно, слід конфіскувати все її майно.

СТh.16.5.52.4

Рабів також слід відвернути від хибної релігії за допомогою настановлень їхніми панами, так і колонів частими доріканнями (доганами), якщо вони самі (пани. – прим.) не воліють зазнати такого ж стягнення, навіть коли вони належать до Кафоличної віри.

¹¹⁴ Посилання неясне.

¹¹⁵ Зазвичай так іменувалися сенатори.

СТh.16.5.52.5

Клірики і службовці таких єретиків та їхні душоубці – священники, безперечно, повинні бути видворені з африканського краю, який вони споганюють блюзнірськими обрядами, і їх треба окремо спровадити на заслання під відповідним конвоем у різні землі. Якщо розбещена щедрість таких єретиків заповіла якісь земельні володіння у своїх церквах¹¹⁶, то такі церкви чи молитовні¹¹⁷ і земельні обійстя повинні бути присуджені у власність і під контроль Кафолічної Церкви так, як Ми раніше і постановили.

Дано на 3-й день до лютневих Календ у Равенні в рік дев'ятого консульства Гонорія Августа і п'ятого консульства Феодосія Августа. – Січень 30, 412.

СТh.16.5.53¹¹⁸

Ті самі августи – Феліксові, префектові Міста¹¹⁹.

У своїй скарзі єпископи бідкаються з приводу того, що Йовініан¹²⁰ влаштує святотатські зібрання за мурами найсвятішого Міста. А тому ми постановляємо, щоб згадана вище особа була ув'язнена і зазнала побиття свинцевими батогами і щоб її було силоміць спроваджено на заслання вкупі з усіма своїми прибічниками і служителями. А його самого (Йовініана. – прим.) якомога швидше слід переправити на острів Боа¹²¹; решту, як видається найкраще, поки не буде розпущено збіговисько марновірних змовників і не відіслано на заслання, слід спровадити окремо на безлюдні острови¹²¹, розташовані якнайдалі один від одного. Крім того, якщо якась особа з упертою порочністю повторюватиме такі заборонені і засуджені дії, то вона повинна знати, що зазнає ще суворішого вироку.

Дано напередодні березневих Нон у Мілані в рік дев'ятого консульства Феодосія Августа. – Березень 6, 412; 398¹²².

СТh.16.5.54 pr.

Ті самі августи – Юліанові, проконсулові Африки.

Ми постановляємо, що донатисти і єретики, які донині випробовували терпіння Нашої Милості, повинні зазнати суворого покарання від законної влади, так що цим Нашим повно-

¹¹⁶ *Circumcelliones*, мандрівні ченці.

¹¹⁷ Імператори зазвичай уникали слова «церква» стосовно місця зібрань єретиків.

¹¹⁸ 16, 5, 43.

¹¹⁹ Преторіанський префект, mss. VE; але пор. 6, 2, 21, де згадка зроблена для загального податку.

¹²⁰ Єретик, який першим був засуджений у Римі, а потім у Мілані; 811, Див. Г.

¹²¹ Пор. заслання апостола Йоана на Патмос.

¹²² І зміст закону, і місце видання не збігаються з 412 роком; пор. 6, 2, 21.

важним указом повинні визнати, що вони не мають права на складення заповітів і укладення будь-яких угод, але будуть затавровані постійною ганьбою та відділені від шанованих зборів і від суспільних зібрань.

СТh.16.5.54.1

Ті ж місця, у яких збереглося кляте марновірство аж донині, безперечно, повинні бути приєднані до шанованої Кафолическої Церкви, а тому їхні єпископи і священники, тобто всі їхні предстоятели і служителі, повинні будуть так само позбавлені всього свого майна і відіслані на заслання на безлюдні острови¹²¹ і області.

СТh.16.5.54.2

Крім того, якщо якась особа прийме згаданих вище осіб для надання їм притулку як утікачам від накладеного покарання, то вона (ця особа – прим.) повинна знати, що її спадщина буде додана до майна Нашого фіску і що вона зазнає стягнення, передбаченого для втікачів.

СТh.16.5.54.3

Крім того, Ми офіційно накладаємо втрату ними спадщини і грошове стягнення на кожного такого чоловіка і жінку, чи то приватну особу чи якогось достойника, і штраф має бути стягнуто відповідно до їхнього становища¹²³. А тому якщо якась особа наділена повноваженнями проконсула, вікарія або управителя першого розряду, поки вона (ця особа) не навернеться своїм розумом і справами до дотримання Кафолическої релігії, вона буде зобов'язана сплатити двісті фунтів срібла, які будуть внесені для примноження скарбниці Нашого фіску. І жодна особа не повинна думати, що лише цього (попереднього) штрафу буде достатньо для полишення своїх намірів, але скільки разів якась особа буде засуджена за причетність до такого спілкування, стільки ж разів вимагатиметься від неї сплата штрафу, і якщо виявиться, що п'ять разів її незмога було відвернути від такого хибного вчення цими штрафами, тоді про неї слід доповісти Нашій Милості, так що Ми можемо піддати її іще суворішому покаранню, пов'язаному з усім її майном і суспільним становищем.

СТh.16.5.54.4

Ми зобов'язуємо решту сановних осіб, зрештою, на тій умові, а саме якщо сенатор, який не наділений додатковими

¹²³ І Ми постановляємо покарання, які нами затверджено згідно з їхніми правилами, М.

привілеями свого рангу, виявиться у середовищі донатистів, він повинен сплатити сто лібрів срібла; ті, хто з розряду суспільного служіння¹²⁴, – будуть примушені сплатити ту ж суму; десять головних декуріонів будуть присуджені сплатити десять фунтів срібла, якщо вони і далі волітимуть залишатися в ересі.

СТh.16.5.54.5

Крім того, якщо головні землевласники Нашого дому дозволять згадану вище практику у земельних володіннях Нашого шанованого маєтку, вони змушені будуть поіменно вносити штраф у розмірі тієї суми, яку вони зазвичай сплачують як ренти. Емфітевтикарії також зобов'язані (сплачувати такий самий штраф) відповідно до дії чинного указу Нашої священної Імператорської величності.

СТh.16.5.54.6

Якщо, звичайно, головні землевласники приватних осіб дозволять влаштовувати молитовні у своїх земельних володіннях або якщо через їхню поблажливість буде споганено священне таїнство, то судді повинні донести про це до відома власників, яких ця справа зачіпає, якщо вони хочуть уникнути штрафу Нашого священного імператорського указу, і виправити тих, хто впав в оману, або ж замінити тих, хто проявляє впертість, і передбачити для їхніх землеволодінь керівників, які коритимуться Нашим імператорським указам. Але якщо вони (власники – прим.) нехтуватимуть виконувати ці умови, то підлягають грошовому стягненню у розмірі ренти, яку вони зазвичай отримують, згідно з чинністю виданого Нашого указу. Так що те, що могло б збільшити їхні статки і принести вигоду, буде додано до Нашої священної імператорської скарбниці.

СТh.16.5.54.7

Крім того, якщо помічники різних суддів будуть спіймані на такому хибному вченні, вони повинні сплатити тридцять фунтів срібла поіменно як штраф; і якщо після п'яти засуджень вони не захочуть стриматися від нього (псевдовчення – прим.), то їх слід піддати побиттю і відіслати на заслання.

СТh.16.5.54.8

Рабів і колонів також за допомогою найсуворішого покарання слід стримувати від подібних зухвалих дій, і якщо колонів стримують від цього побиттями, але вони вперто стоять на своєму, то їх слід оштрафувати розміром однієї третини їхнього пекулія.

¹²⁴ *Sacerdotales.*

СТh.16.5.54.9

Крім того, все, що можна зібрати з такого класу людей і з таких місць, має бути спрямовано для вчинення священної імператорської щедрості.

Дано на 15-й день до липневих Календ у Равенні в рік консульства Константина і Констанція. – Червень 17, 414

СТh.16.5.55¹²⁵

Ті самі августи – Юліанові, проконсулові Африки.

Наша воля в тому, щоб (судові) процеси, які відбувалися супроти донатистів шляхом судового розслідування й турботами Марцелліна¹²⁶, чоловіка, гідного згадки, і перенесені в офіційні пам'ятки, повинні залишатися чинними. Довіра до Держави не повинна зникнути через смерть судді першої інстанції¹²⁷.

Дано на 3-й день до вересневих Календ у Римі¹²⁸ в консульство Константина і Констанція. – Серпень 30, 414.

СТh.16.5.56¹²⁹

Ті самі августи – Геракліанові, намісникові Африки.

Усі чоловіки, які раз-по-раз учащують на свої власні обряди еретичного марновірства, повинні знати, що, коли вони намагатимуться і надалі влаштовувати свої зібрання привселюдно як вороги священного догмату віри, вони зазнають подвійного покарання – проскрипції¹³⁰ і втрати свого життя; з огляду на їхню безоглядну беззаконність у вчиненні свого злочину, з тією метою, щоб істинне і божественне шанування жодним чином не було споганене такою заразою.

Дано на 5-й день до вересневих Календ у десяте консульство Гонорія Августа і шосте консульство Феодосія Августа. – Серпень 25, 415.

СТh.16.5.57 pr.

Ті самі Августи – Авреліанові, вдруге преторіанському префектові.

Монтаністи повинні зрозуміти, що вони позбавлені всіх прав на зібрання, влаштування сходок і створення розряду кліриків. Крім того, якщо вони влаштовуватимуть незаконні зібрання, то їхні клірики, єпископи, священники чи диякони, які спробували влаштувати такі нечестиві молитовні, або одважилися ство-

¹²⁵ КЮ 7, 52, 6.

¹²⁶ Трибун і державний секретар, якого було послано до Карфагена у 411 році влаштувати диспути між кафоликами й донатистами, 16, 11, 3; Gest. Collat. Carth.a. 411, coll.4 і Ic. 4 і 3c. 29 (Mansi vol. 4, pp. 53, 186); Ambros. 64 (46, Ed. Paris), G.

¹²⁷ *Cognitor*.

¹²⁸ Мабуть, у Равенні, адже інші закони було видано в це консульство.

¹²⁹ 16, 5, 51.

¹³⁰ Їхньої власності.

рити розряд кліриків, або при звичаїлися створювати розряд кліриків, – вони повинні бути виселені за судовим вироком.

СТh.16.5.57.1

Якщо, звичайно, якась особа прийме згаданих вище осіб із метою влаштувати заборонені зібрання, безсумнівно повинна зрозуміти, що вона буде позбавлена власності, у межах якої вона допустила влаштування таких зібрань і здійснення підданих прокляття тайнодійств, незважаючи на те, чи така власність була будинком чи садибою. Але якщо прокуратори приймуть таких осіб без відома своїх господарів, то вони нехай не сумніваються в тому, що зазнають суворого покарання і будуть спроваджені на заслання.

СТh.16.5.57.2

Крім того, якщо якась з їхніх будівель нині існуватиме, якої не можна буде назвати церквою, а печерою для звірів, то така власність з її дароприношеннями повинна бути присуджена шанованим церквам Кафолічної віри. Це має бути виконано в такий спосіб, щоб власність приватних осіб не зазнала зазіхань і щоб під приводом власності, що належить церквам¹¹⁷ монтаністів, спустошення і пограбування не зачепило приватних осіб.

Дано напередодні листопадних Календ у Константинополі в рік десятого консульства Гонорія Августа й шостого консульства Феодосія Августа. – Жовтень 31, 415.

СТh.16.5.58 pr.

Ті самі августи – Авреліанові, преторіанському префектові.

Будинки, що належать євноміанам-клірикам, які вони мають у Нашому відновленому Місті, мають бути приписані до майна фіску, якщо було доведено, що в таких будинках відбувалися нечестиві зібрання або проводилося повторне хрещення; оскільки хрещення допущено лише один раз Богом за аналогією з народженням людини, яке відбувається лише один раз.

СТh.16.5.58.1

З метою не допустити проникнення цього злочину через інших еретиків Ми попереджаємо, що таке покарання може очікувати і на інше еретичне духовенство, якщо воно нечестиво вважатиме, ніби божественне хрещення може повторюватися.

СТh.16.5.58.2

Крім того, якщо якась особа зі своєї власної волі дозволить собі втягнутися чи неправильно бути покликаною до другого хрещення й повторення таїнств віри, дарованих лише один раз, вона також не уникне покарання, будучи спроваджена на заслання.

СТh.16.5.58.3

Таке саме покарання через заслання без втручання якої-небудь особи спіткає і кліриків-євноміан, якщо вони наважуться влаштовувати зібрання або в цьому відновленому Місті, або в областях чи муніципалітетах і їхніх територіях, або якщо вони одважаться створюватися розряд кліриків, або ставши кліриками проклятого вчення.

СТh.16.5.58.4

Тож ми підтверджуємо попередні закони¹³¹, які були видані не лише з приводу заборони зібрань євноміанів, але й з приводу заборонених їхніх останніх бажань і дарувань. Ми також додаємо, що коли хтось із євноміанів завдяки вияву особливої імператорської прихильності отримали право складати заповіт чи удостоїлися права¹³² дарувати власність чи отримувати її як дар, вони будуть позбавлені цієї ласки й урівняні разом з іншими, які достоту як і вони перебувають у своєму хибному вченні. Жодному євноміанові не дозволяється складати заповіт на користь якогось євноміана; жодна особа зі згаданою вище порочністю не отримує нічого під заповітом якогось євноміана; жодна особа¹³³ не дає якомусь євноміанові чи будь-який євноміан не приймає від якогось євноміана у дарунок земельну ділянку чи будинок, навіть якщо за допомогою особи¹³⁴ іншої секти чи під назвою фіктивного продажу буде вигадана ця обманна схема обійти закон. Тільки ті особи, які обрані стати спадкоємцями при відсутності заповіту, згідно із законом, мають доступ до успадкування спадщини таких осіб, і право наступництва надається лише тим особам, яким право кровного зв'язку (кревності) дозволяє законне успадкування спадщини осіб з відсутністю заповіту.

СТh.16.5.58.5

Якщо якісь молитовні зібрання відбуваються в їхніх будинках чи їхніх земельних володіннях, то, згідно з правилом нашого основного указу, така власність має бути, безсумнівно, конфіскована для Нашої скарбниці, і землевласник нехай нарікає на себе, якщо він свідомо дозволив влаштовувати такі зібрання під своїм власним дахом або у своєму сільському маєтку.

СТh.16.5.58.6

Розслідування має бути проведено негайно у тому, що де б не були виявлені клірики євноміанів, які були призвідниками

¹³¹ 16, 5, 49-50.

¹³² Викреслити: має бути даровано, М.

¹³³ Жоден євноміан не повинен давати якомусь євноміанові, М.

¹³⁴ Як посередник.

повторного хрещення, вони повинні бути взяті під варту і негайно спроваджені на довічне заслання як покарання.

СТh.16.5.58.7

До цього слід додати, що жоден євноміан не може бути членом імператорської служби або брати на себе управління провінцією з керуванням будь-якого персоналу. І таке інше.

Дано на 8-й день до листопадових Ід у Константинополі в рік десятого консульства Нашого Володаря Гонорія Августа і шостого консульства Нашого Володаря Феодосія Августа. – Листопад 6, 415.

СТh.16.5.59¹³⁵

Ті самі августини – Асклепідотові, преторіанському префектові. (Після інших питань). Маніхеї і фригіяни, яких називають пепизитами, або присциліанами, або деякими іншими таємничішими назвами, і достоту так само аріани, македоніани і євноміани, новаціани, савватіани і всі інші еретики повинні знати, що всі привілеї, які заборонені їм силою основних указів, можуть бути відмовлені їм і постановою. Якщо якісь особи спробують протидіяти заборонам основних законоположень, вони зазнають покарання.

Дано на 5-й день до квітневих Ід у Константинополі в рік консульства Асклепідота і Мариніана. – Квітень 9, 423.

СТh.16.5.60

Ті самі августини – Асклепідотові, преторіанському префектові. Ми повеліваємо, що зберігають чинність постанови, які видані святими дідами й батьками¹³⁶ Нашої Милості стосовно всіх еретиків, чиє ім'я і хибне вчення Ми піддаємо прокляттю, а саме євноміанів, аріанів, македоніанів і всіх інших, чий секти Нам бридко вносити в Наш найблагочестивіший указ, всіх, що носять різні назви, але однаково віроломні. Усі вони повинні знати, що коли вони й надалі впіратимуться у своєму вищезгаданому безумстві, вони підлягатимуть покаранню, яке раніше їм вже загрозувало. І таке інше.

Дано на 6-й день до червневих Календ у Константинополі в рік консульства Асклепідота і Мариніана. – Червень¹³⁷ 8, 423.

СТh.16.5.61¹³⁸

Ті самі августини – Асклепідотові, преторіанському префектові. Цим указом Ми усуваємо будь-який сумнів у непевному тлумаченні, і Ми наказуємо оприлюднити той факт, що закон, що,

¹³⁵ CJ 1, 5, 5.

¹³⁶ Феодосій I й Аркадій.

¹³⁷ Липень, ms. V.

¹³⁸ 16, 5, 58.

як відомо, нещодавно був опублікований із приводу заборони євноміанам перебувати на імператорській службі¹³⁹ і з приводу інших обрядів, підданих прокляттю релігій і сповідань, не стосується тих осіб, які є членами управлінського службового персоналу. Оскільки вони прив'язані до цих товариств, у яких ветерани після закінчення державної служби повинні виконувати обов'язкову службу як пріміпілії¹⁴⁰ (компаньйони = судові пристави. – прим.).

Дано на 6-й день¹⁴¹ до серпневих Ід у Євдоксіополі в рік консульства Аскліподота і Марініана. – Серпень 8, 423.

СТh.16.5.62¹⁴²

Імператор Феодосій Август і Валентініан Цезар – Фавстові, префектові Міста.

Ми повеліваємо, щоб маніхеї, еретики, розкольники, астрологи¹⁴³ і будь-яка секта, ворожа кафоличним, має бути викорінена із самого виду Міста Риму з тією метою, щоб воно не було споганено заразливою присутністю злочинців. Крім того, слід видати окреме попередження щодо цих осіб, які через порочні переконання ухиляються від спілкування шанованого Папи¹⁴⁴, і таким розколом решта простолюду також піддається пошкодженню. Із виданням цього застереження Ми даруємо їм перепочинок на двадцять днів. Якщо впродовж цього часу вони не повернуться до єдності у спілкуванні, то будуть вигнані з Міста на сто миль і будуть піддані мукам на безлюдді через свій власний вибір.

Дано на 16-й день до серпневих Календ у Аквілеї в рік консульства Валентініана Цезаря. – Липень 17 (Липень 6), 425¹⁴⁵.

СТh.16.5.63

Ті самі Август і Цезар – Георгієві, проконсулові Африки.

Ми переслідуюмо всі єресі і всі віроломства, всі розколи й марновірства язичників і всі хибні вчення, ворожі Кафоличній вірі. Отже, якщо якісь особи (*пропуск...* (то зазнають) законного покарання, і вони повинні знати, як засновники блюзнірського марновірства і як учасники й поплічники, вони будуть покарані проскрипціями, тому якщо вони, керуючись здоровим глуздом, не можуть відмовитися від свого віроломного хибного

¹³⁹ Або: перешкоджаючи євноміанам у членстві на державній службі і забороняючи всі інші закляті обряди.

¹⁴⁰ Від цих обтяжливих функцій не звільнялися навіть еретики. 16, 5, 65, 3.

¹⁴¹ П'ятий, згідно з 12, 3, 2.

¹⁴² 16, 5, 64; Sirm. 6.

¹⁴³ *Mathematici*, «нумерологи, рахівники», 9, 16.

¹⁴⁴ *Papa. Пана Целестін I.*

¹⁴⁵ 16, 2, п.136.

вчення, то, зрештою, їх можна буде стримати страхом (погрозами). Вони будуть суворо покарані, відповідно до своїх злочинів, і будь-яке апелювання про помилування до Імператора буде назавжди для них відхилено. (І таке інше).

Дано напередодні серпневих¹⁴⁶ Нон в Аквілеї в рік восьмого консульства Нашого Володаря і Повелителя Августа і в рік консульства Валентиніана Цезаря. – Серпень 4 (Червень), 425.

СТh.16.5.64¹⁴⁷

Ті самі августи і Цезар – Бассові, завідувачеві приватних справ. (Після всіх інших питань). Ми наказуємо, щоб маніхеїв, еретиків, розкольників (схизматиків) і будь-яку ворожу Кафоличній вірі секту було вигнано з самого виду різних міст із тією метою, щоб такі міста не були споганені заразною присутністю злочинців. Тож ми наказуємо, щоб усі прибічники цього нечестивого й хибного вчення були виключені, якщо вони швидко не отямляться, що могло б їм зарадити. (І таке інше).

Дано на 8-й день до серпневих Ід в Аквілеї в рік восьмого консульства Нашого Повелителя Августа і консульства Валентиніана Цезаря. – Серпень 6, 425¹⁴⁵.

СТh.16.5.65¹⁴⁸

Імператори Феодосій і Валентиніан августи – Флоренцієві, преторіанському префектові.

Нестяму еретиків слід настільки придушити, щоб вони без будь-яких сумнівів знали найперше, щоб храми, які вони вихопили від православних, де б вони не володіли ними, були негайно повернуті Кафоличній Церкві, бо ж незмога терпіти те, щоб ті (особи), які не повинні володіти храмами як своїми власними, продовжували утримувати їх від православних, які ними володіли і заснували їх, (а згодом) зазнали такого раптового беззаконня.

СТh.16.5.65.1

А ще ж якщо вони залучать на свій бік інших кліриків або священників, як вони їх уважають такими, то грошове стягнення розміром у десять фунтів золотом має бути сплачено кожною особою в Нашу скарбницю як тими, хто створив такий клір, і тими, хто дозволив створити його, або ж якщо вони вдають із себе злидарів¹⁴⁹, то таке грошове стягнення має бути сплачено

¹⁴⁶ Липень, 16, 2, 46.

¹⁴⁷ 16, 5, 62; Sirm. 6.

¹⁴⁸ КЮ I, 5, 5; I, 6, 3.

¹⁴⁹ *Paupertatem praetendere*, посилатися на бідність як свій захист, вдавати із себе бідняка.

загальним персоналом кліру зі згаданим вище марновірством та навіть вилучено з їхніх дароприношень.

СТh.16.5.65.2

Потім оскільки не всі підлягають такому суворому покаранню, то аріанам, македоніанцям і аполлінаріям, чий злочин пов'язаний з оманною від шкідливих думок і неправдивою вірою про Джерело Істини¹⁵⁰ (Христа. – прим.), не слід дозволяти, щоб вони тримали храми в межах якогось муніципалітету. Крім того, новаціанів і савватіанів слід позбавити привілею на якусь новацію¹⁵¹ (*будувати церкви. – прим.*), якщо вони випадково вдадуться до цього. Євноміанам же, валентиніанам, монтаністам чи присцилліанам, фригіанцям, маркіанітам, борборіанам, мессаліанам, евхитам чи ентузіастам, донатистам, авдіанам, гідропарастатам, таскодрогитам, фотиніанам, павліанам, марцелліанам і маніхеям, які впали у своє крайнє злочинне безумство, не слід ніколи давати можливості збиратися і влаштовувати молитовні на римській землі; до того ж маніхеїв слід витурити геть із міст, бо ж у них усіх не залишилося жодного місця, де б не коїлося яке-небудь беззаконня¹⁵².

Cth.16.5.65.3

Жодного заняття взагалі на державній службі не слід дозволяти їм за винятком служби в управлінському персоналі і в несенні армійської служби. Їм також не слід надавати право взагалі робити взаємні дарування, право складати заповіт чи останню волю. Усі закони, видані й оприлюднені колись у різні часи супроти таких осіб і супроти усіх інших, хто протидіє нашій вірі, мають залишатися у силі назавжди, із суворим дотриманням їх чи то стосовно дарувань, зроблених церквам єретиків, чи то власності, залишеної у якийсь спосіб згідно з чиеюсь останньою волею, чи то стосовно приватних будинків, у яких вони збиралися з дозволу чи зі згоди власника і які мають бути присуджені Кафоличній Церкві, яку ми повинні шанувати, чи то стосовно прокуратора, який дозволив таке зібрання без відома власника і який підлягає штрафові у десять фунтів золота, чи то заслання, якщо він – вільнонароджений, чи якщо він рабського стану, повинен зазнати побиття і бути відісланим на рудники. Крім того, такі єретики не повинні бути здатними збиратися у якомусь громадському місці чи будувати храми для себе чи вигадувати якусь схему для

¹⁵⁰ Христос.

¹⁵¹ Наприклад, побудова нових церков.

¹⁵² 16, 5, 40; 9, 16, 5; Nov. Th. 3, 8.

того, щоб обійти закон. Віднині їх слід попередити, вдавшись до всіляких цивільних і військових заходів, як і до влади муніципальних рад і захисників та суддів під погрозою штрафу у двадцять фунтів золотом. Крім того, всі ті закони, які були оприлюднені стосовно державної служби і стосовно права робити дарування або з посиланням на правоздатність¹⁵³ скласти заповіти, яких не слід заперечувати загалом або те, що було просто надано певним особам, і ті закони стосовно різних стягнень супроти різних осіб мають залишатися в повній силі, навіть тоді, коли якась особлива милість із боку імператора буде виявлена всупереч законам.

Cth.16.5.65.4

Нікому з еретиків не слід давати дозвіл приводити ще раз на своє власне хрещення чи то вільнонароджених осіб, чи своїх власних рабів, над якими були здійснені таїнства у Православній Церкві, і їм, звичайно, не слід дозволяти, щоб вони відвертали від прихильників релігії Кафоличної Церкви тих осіб, кого вони купили або ким оволоділи у якийсь спосіб і хто ще не став прибічником їхнього марновірства. Якщо якась особа влаштуватиме таке хрещення або ж допустить проведення для неї і не повідомить про факт, то, якщо він – вільнонароджений, він повинен бути засуджений до заслання і штрафу десять фунтів золотом, і обом порушникам слід відмовити у праві на складення заповіту чи дарування.

Cth.16.5.65.5

Ми постановляємо, що всі попередні умови мають бути в силі і що жодний суддя не може встановити менший штраф чи менше покарання взагалі за такий злочин, якщо йому донесено або він сам зазнає того ж самого покарання, яке він через потурання не наклав на інших.

Дано на третій день до червневих Календ у рік консульства Фелікса і Тавра. – Травень 30, 428.

Cth.16.5.66. pr¹⁵⁴.

Ті самі Августи – Леонтінові, префектові Міста.

Несторій, призвідець жахливого марновірства, підлягає осудові, а його послідовники¹⁵⁵ затавровані знаком відповідного імені для того, щоб вони не зловживали іменем християн. Але

¹⁵³ *Testamenti factio*, право; (1) скласти заповіт; (2) прийняти заповіт.

¹⁵⁴ КЮ I, 5, 6; Mansi 5, 413; 9, 249. Несторій був константинопольським єпископом з 428 р. аж до засудження його на Ефеському Соборі у 451 р. Його ім'я взяли собі еретики-несторіани.

¹⁵⁵ *gregales*, члени стада.

як аріани, за законом¹⁵⁶ блаженної пам'яті Константина, називаються порфіріанами, від Порфірія, з огляду на схожість їхнього нечестя, так і прибічники нечестивої секти Несторія скрізь повинні називатися симоніанами¹⁵⁷ для того, щоб за логікою речей могли називатися, що вони отримали своє імення від нього, злочин якого вони наслідували, опорочуючи Бога.

Cth.16.5.66.1

Жодна особа, звичайно, не повинна насмілюватися володіти, чи читати, чи переписувати нечестиві книги нечестивого і святотатського Несторія, написані супроти шанованої Церкви православних і супроти постанов найсвятішого Собору єпископів, що відбувся в Ефесі¹⁵⁸. Ми постановляємо, що згадані вище книги повинні бути старанно й ретельно розшукані і привселюдно спалені. Крім того, жодна особа не повинна згадувати таких еретиків під жодним іншим, хіба що лише цим вказаним вище іменем у релігійному диспуті; жодна особа, таємно чи відкрито, не повинна надавати молитовний будинок для проведення наради у жодній споруді, чи садибі, чи приміському районі і чи деінде в будь-якому місці. Ми постановляємо, що згадані вище особи повинні бути позбавлені всіх привілеїв на проведення зібрань; і всі люди нехай знають, що порушник цього закону буде покараний конфіскацією його майна.

Дано на третій день до серпневих Нон у Константинополі в рік п'ятнадцятого консульства Нашого Володаря Феодосія Августа і консульства того, хто буде ним проголошений.

¹⁵⁶ Socrates, 1, 9; Nicephorus 8, 25; Sozomenus I, 20.

¹⁵⁷ Від Симона Мага, Діяння Апостолів 8, 9-24.

¹⁵⁸ У 431-му р. Mansi 5, 413.